

بررسی کتاب:

حکومت مغولی در چین:

دستگاه اداری ایالات در دوره دودمان یوان*

○ تألیف: هربرت فرانکه (دانشگاه مونیخ)

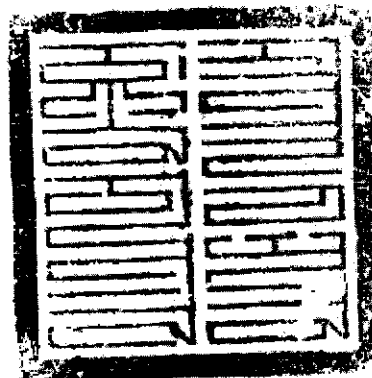
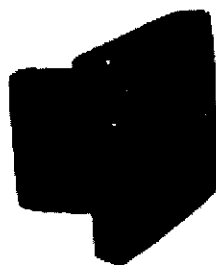
○ ترجمه: محسن جم

پژوهشهای نوین درباره نحوه فرمانروایی مغولان در چین، بیشتر بر نهادهای نظامی و نظام حقوقی متمرکز شده و به نظام اداری در ایالات و ولایات کمتر توجه شده است. استخوان بندی دستگاه عظیم دیوانسالاری چین در دوره یوان، بیشتر با کارهای پاول راجنوسکی و دیوید فارکور شناسانده شده، اما در [کارهای آنها به پژوهشهای دانشمندان چینی و ژاپنی که بر نظام ایالات و ولایات تکیه بیشتری دارند، توجه درخوری نشده است. کتاب خانم پروفیسور اندیکت - وست از این رو قابل توجه است. این کتاب همچنین به اصلاح بعضی تصورات اشتباه پذیرفته شده درباره حکومت و نظام اداری چین در دوره مغولان از اوایل سده سیزدهم تا پایان دودمان مغولی در سال ۱۳۶۸ م / ۷۶۹ هـ. می پردازد. سنتهای چینی و مغولی با یکدیگر برخورد کرده، در هم آمیخته و برهم اثر گذاشتند و همین امر موجب اغتشاش و پیچیدگی برای مورخان شده است. نویسنده در کنار سنتهای چینی و مغولی، عنصر سومی را به حکومت یوان نسبت می دهد و آن تأثیر ترکان در حکومت مغولان است. تأکید بر گروههای نژادی ترک، به ویژه اویغورها که مقامهای مهمی در ایالات چینی داشتند، نظریه نوینی است که مستلزم وجود سنت جداگانه ترکی در نظام اداری و حکومتی است که مشکل بتوان آن را ثابت کرد. یکی از آنها اختلاف عمیقی است که در زمینههای اجتماعی، اقتصادی و ساختاری بین ترکان و مغولان وجود دارد. با این وجود نظریه عنصر سوم ترکی در کنار سنتهای اداری چینی و مغولی باید جدی گرفته شود و سزاوار مطالعه بیشتری است. پروفیسور اندیکت - وست پژوهشی کوتاه و مقدماتی درباره

□ Mongolian Rule in china: local Administration in The Yuan Dynasty

□ by: Elizabeth Endicott-west

□ Publisher: Cambridge, council on East Asian Studies, Harvard university, 1989, pp. Vii+217.

حکومت‌های پیش از مغولان انجام داده است که بر طبق آن سلسله مراتب حکومتی در دو یا سه رده کار می‌کردند. در برابر این سلسله مراتب ساده و روشن فرماندهی، مغولان برای ایالت‌های تحت تابعیت، ایالات و ولایات شش رده متفاوت تأسیس کردند (بنگرید به «تشکیلات محلی حکومت یوان» پیوست A ص ۱۳۱).

سابقه بسیاری از این رده‌ها را می‌توان در دودمان‌های چینی الاصل دید. اما همان گونه که نویسنده بدرستی می‌پندارد، نهاد کلیدی حکومت مغولان یعنی داروغه‌چی (در تلفظ چینی تا - لو - هوا - چیه) هیچ الگوی چینی ندارد. بیشتر اشاره شده که کلمه داروغه‌چی کارکردی مشابه کلمه ترکی باسقاق دارد که در منابع اردوی زرین، یعنی قلمرو مغولان در روسیه جنوبی، به فراوانی به کار رفته است. با همه اهمیتی که داروغه‌چی به ویژه در چین دارد، شگفت‌انگیز است که تاکنون هیچ پژوهش تطبیقی درباره این نهاد نشده است. کتاب مورد بحث ما بسیار شایسته این خلأ را پر کرده و پیدایش نظام اداری یوان را به خوبی روشن ساخته است. نویسنده این نظر را که این نهاد از ختانیان گرفته شده، مردود می‌شمارد (که به نظر این نگارنده نیز درست است). او به طور قطعی نشان می‌دهد که انتخاب داروغه‌چی اغلب پس از فتح یک سرزمین توسط مغولان صورت می‌پذیرفته و سرزمین‌های مفتوحه به دست افرادی اداره می‌شد که اختیارات نظامی و اداری را یکجا داشتند. از این رو ما آنها (= داروغه‌چی) را فقط در سرزمین‌های فتح شده و نه در سرزمین‌های مغولی می‌یابیم. جدایی قدرت نظامی و اداری که از سال ۱۲۶۰م/۶۵۸ هـ. توسط قوییلای خان پی‌گیری شده هرگز به طور کامل انجام نشد، زیرا افراد نظامی فراوانی همزمان به مشاغل اداری انتخاب می‌شدند. نگاه پرفسور اندیکت وست به استخوان‌بندی دیوانسالاری دوره یوان، نشان از حکومتی متمرکزگرا و خودکامه دارد.

در بخشی مفصل، به انتخاب تا - لو - هوا - چی و ملیت آنها در دیوانسالاری دوره یوان توجه شده است. جامعه چند نژادی چین، به خوبی در میان مشاغل این دوره دیده می‌شود. نویسنده با احتیاط به

این امر توجه می‌کند و کاملاً آگاه است که نمی‌توان ملیت فرد را از روی نام او تعیین کرد. فقط زمانی می‌توان ملیت کسی را تعیین کرد که منبعی به آن اشاره کند و اگر منابع بیشتری چون روزنامه چن چیانگ از حدود سال‌های ۱۳۳۰ - ۱۳۳۳ م / ۷۳۰ - ۷۳۳ هـ. داشتیم که ملیت همه مأموران دولتی دوره ریاست خود را به دست می‌دهد، می‌شد ترکیب نژادی دیوان‌سالاری یوان را دریافت.

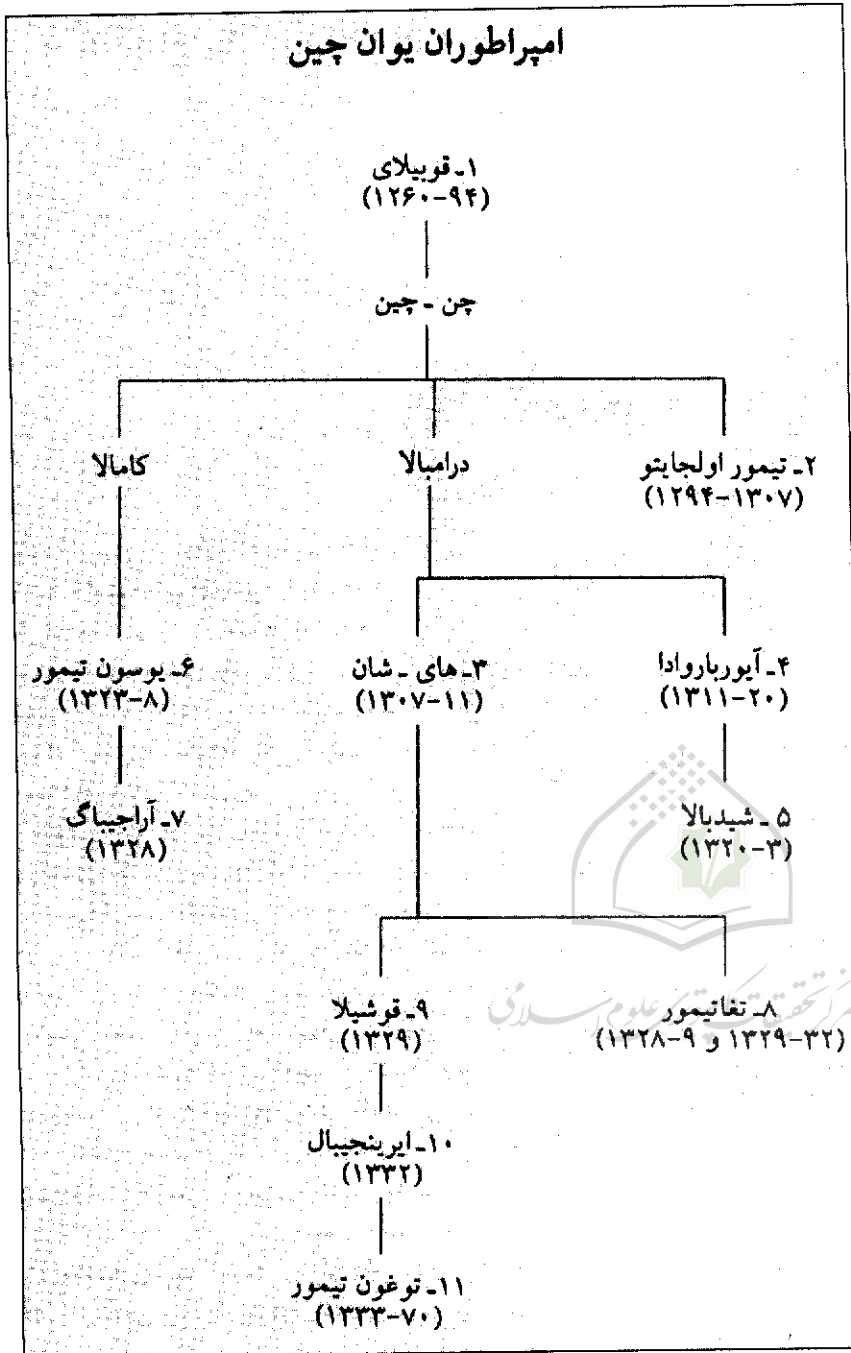
مسئله مهم دیگر، دوزبانی بودن دیوان‌سالاری دوره یوان است و نویسنده به حق به آن توجه دارد. درباره مشکلات تماس بین زبانی، بیشتر در مقاله مترجمان در آسیای میانه قرون میانه نوشته دنیس سینیور به آن اشاره شده است. پرفسور اندیکت وست سؤال مهمی را مطرح می‌کند که تعداد مغولان (یا به طور کلی خارجی‌ان) مقیم چین چقدر بوده است. پژوهشگران ارقام متفاوتی را پیشنهاد کرده‌اند که نویسنده به آن اشاره دارد. چی - چینگ هسیائو (Ch'i-ch'ing Hsiao) جمعیت چین دوره یوان پس از سال ۱۲۷۶ م / ۶۷۵ هـ. را حدود ۴۰۰ هزار خانوار از مغولان، آسیایان مرکزی و آسیایان غربی (سه مو) (۳٪)، ۲ میلیون هان چن (چینی‌های شمالی، جورچن، ختایی و غیره) (۱۵٪) و ۱۱ میلیون نان - جن (چینی جنوبی) (۸۲٪) می‌داند. پژوهشگر روسی مونکویف، ۱/۵ میلیون مغول را در همه اوراسیا تخمین می‌زند، زیرا ساغانگ سچن مورخ مغول سده هفدهم م / یازدهم هـ. در اردنی - بین توییچی تعداد مغولان چین در سال ۱۳۶۸ م / ۷۶۹ هـ. را حدود ۴۰۰ هزار نفر می‌داند. بر این ارقام می‌توان تخمین مرا از ۳۹۰ هزار خانوار نظامی اغلب مغول و سه - مو در سال ۱۲۷۰ م / ۷۷۱ هـ. افزود. به نظر می‌رسد هر کدام از این ارقام را که بپذیریم، هیچ وقت بیش از ۱٪ و حداکثر ۲٪ مردم چین در دوره یوان نمی‌توانستند مغول باشند و ضرورت حفظ قدرت و نظارت در دست چنین اقلیت کوچکی، می‌تواند بسیاری از دیدگاه‌های نظام حکومتی و دیوانسالاری یوان را روشن سازد.

فصل چهارم با شکل دیگر نظام اداری یوان سروکار دارد که اغلب مورد غفلت دانشجویان تاریخ قرار می‌گیرد. برای مثال مسئله تیول.

خانم پروفیسور اندیکت - وست در کنار سنت‌های چینی و مغولی، عنصر سومی را به حکومت یوان نسبت می‌دهد و آن تأثیر ترکان در حکومت مغولان است

ارزشمندترین و مهمترین قسمت کتاب «حکومت مغولی در چین»، برگردان‌های روان نویسنده آن از اسناد «یوان تین - چانگ» و «تونگ - چیه تیائو - گو» است

امپراطوران یوان چین

طرحی از چوبه قوبیلای خان

نگاه پروفیسور اندیکت - وست به استخوان بندی دیوانسالاری دوره یوان، نشان از حکومتی متمرکزگرا و خودکامه دارد

پژوهش در میزان تمرکز یا عدم تمرکز در چین دوره یوان را مدیون تیزبینی پروفیسور اندیکت - وست هستیم

آن، یکی در جان ناور در استان اردوس (نینگ شیا) و یکی در لیو - پان شان در کوهستان های شرق لان - چوی کنونی (استان کان - سو). دربار او با مالیات گردآوری شده از ۶۵ هزار خانوار در چی - چو (استان چیانگ - شی) اداره می شد. از آنجا که بعضی عایدات نظام اداری فنودالی می توانست به مراکز مقاومت محلی منتقل شود، دربار فرمانروا کوشید تا دوباره قدرت و امتیازهای تیولداران نیمه خود مختار را محدود کند، اما نتیجه چندان بی دست نیارود. هر چند از تاریخ تیولداری پس از ۱۳۲۹ م / ۷۲۹ بی خبریم، اما به نظر می رسد درست باشد اگر فرض کنیم که نظام تیولداری، قدرت فرمانروایی را سست کرد و گروه حاکم مغولی را به طور روز افزون به نابودی کشاند.

تیول (به چینی فن - تی «به معنای زمین های جدا شده») زمین هایی بود که به اعضای خاندان شاهی و امیران شایسته بخشیده می شد. کلمه دیگری (تو - شیا) هم هست که گویا معنی آن «تعلق زمین، حکومت و مردم آن به گیرنده» است. از نظر مالیاتی و اداری، بعضی تیول ها چون دولتی در دولت بودند. آنان تا - لو - هو - چی ویژه خود را داشتند و شاهزادگان حتی می توانستند قضاوت خود را انتخاب کنند. گزارشی از اقامتگاه شاهزاده آن - شی را می توان در مجموعه آثار یانوسوی (۱۲۳۹ - ۱۳۱۴ م / ۶۳۶ - ۷۱۴ هـ) دید. این گزارش، دیدگاهی را از دربار یک تیول دارشاهی و بناهای آن بیان می دارد؛ منگلاسه اقامتگاه داشت: یکی نزدیک شهر جدیدشی

فصل پنجم پژوهش نویسنده را درباره حکومت محلی یوان و اوضاع عمومی جامعه، به نحو خوبی خلاصه کرده است. او رقابت بین کارمندان تازه کار محلی (بی) و مأموران دانش آموخته راتشریح می کند. شکایات مکرر درباره فساد کارمندان از سوی مأموران گزارش می شد که نشان از ناتوان بودن نظارت مأموران عالی رتبه (بی سواد و باسواد) را بر مأموران فرودست دارد. نبود نظارت یا سستی ای که در دیوانسالاری دوره یوان رواج داشت، عناصری بودند که نظام حکومتی را به سوی عدم تمرکز می کشاند. پژوهش در میزان تمرکز یا عدم تمرکز در چین دوره یوان را، مدیون تیزبینی پروفیسور اندیکت - وست هستیم. او به درستی بیان می دارد که نظریه دولت مرکزی درباره فرمانروایی های پیش از عصر نوین درست نیست. و نیز اشاره دارد که در حکومت دودمان های بومی، زنجیره فرماندهی باید با فعالیت های غیرتمرکزگرا (تمرکزگرز) همراه باشد. او بیشتر نشان داده بود که دست آخر، تکیه گاه اصلی ارتباطی و کنترلی دولت مرکزی، مأموران بومی یوان بودند. او در این نظریه بر قدرت مأموران با احکام مغشوش (یعنی همان کارمندان) شو - لینگ - گوان تأکید دارد. این مأموران به ثبت روزانه گزارش کار می پرداختند، نه تنها به عنوان یک شبکه ارتباطی در درون سازمان اداری مشغول به کار بودند، بلکه رابط دستگاه اداری با بیگانگان نیز بودند. نفوذ آنان در فعالیت های اداری، به سختی می تواند مورد غلو قرار گیرد. این مسائل هم جدید و کشفی تاریخی است. پژوهش نویسنده از نگاهی دیگر بر آگاهی های گذشته از نظام حکومتی یوان تأکید دارد: برای نمونه «۱۰ گوسفند و ۹ شبان» به گزارش وانگ - یون (۱۲۲۷ - ۱۳۰۴ م / ۶۲۴ / ۷۰۴ هـ) و عدم تفسیر آن. او در بعضی اظهار نظرهای پژوهش بیشتری را پیشنهاد می کند. او می داند که کار روزمره اداری در سرزمین های روستایی هنوز تحت بررسی است. حتی نقش تایو - هوا - چی در جامعه روستایی چندان معلوم نیست. نویسنده ما را با بعضی از وظایف مأموران بی مواجب روستایی آشنا می سازد که دو گروه بودند: ریش سفیدان (شه چانگ) که به دست پیران انتخاب می شدند و کدخدایان (لی - چنگ) که توسط حاکمان و لایات انتخاب می شدند. در تحلیل نهایی آشکار می شود که سبک مغولی حکومت با تأکید بر قبایل و ارزش های نظامی، نمی توانست با اندیشه های سنتی - چینی کشور دارای هماهنگی باشد اگر این تضاد عمیق در ذهن حفظ شود، تاریخ مغشوش چین دوره یوان را بهتر می توان فهمید.

کتاب پروفیسور اندیکت - وست، دریایی از دانش است. در هر صفحه آن، دانش او آشکار است و استادی او در بهره گیری از زبان های گوناگون حیرت افزاست. او از افتادن به وسوسه پانویسی

خودداری کرده است. مهمترین ارزش کار او، برگردان هایی است که از اسناد یوان تین - چانگ و تونگ - چیه تیانو - گو آورده است. تنها کسی مانند نگارنده [فرانکه] که با آن منابع کار کرده باشد، می تواند میزان کوشش نویسنده را دریابد. برگردان روان او، کمک بزرگی به دانشجویان و پژوهندگان آینده همان متون است. پیوستی بسیار مفید (پیوست B ص ۱۳۳) سیاهه ای از انواع گوناگون اسناد دوره یوان است. او با کتابشناسی، راهنمای واژه های چینی نام ها و اصطلاحات، و نمایه اسمی چیزی کم نگذاشته است. نکته ای را باید افزود که برای همه پژوهندگان تاریخ دوره یوان مهم است. بازسازی نام ها و کلمات غیر چینی. البته این بازسازی تنها می تواند اولیه باشد. نویسنده در این رابطه بسیار آگاهانه رفتار کرده که نشان از اعتبار اوست، هر چند این نگارنده [فرانکه] در بعضی جاها پیشنهادهای دیگری دارد ولی اینها تا زمانی که بتوانیم سیاهه ای تطبیقی از نام ها و اصطلاحات غیر چینی در منابع دوره یوان با معادل های مشخص و احتمالی آنان در زبان های بیگانه تهیه کنیم، بیشتر سلیقه ای است. در حال حاضر هیچ پژوهش گونه شناختی از نام های شخصی در چین دوره یوان وجود ندارد که بتواند اثر متقابل عناصر مذهبی و غیر مذهبی را در نام گذاری روشن کند.

کتاب به اف. دبلیو. کلیوز و اف. دبلیو. موت، دو دانشمند فرهیخته که پدران مطالعات یوان در ایالات متحده شناخته می شوند تقدیم شده است. در سپاسگذاری از زحمات های آنان، هیچ چیز شایسته تر از اهدای کتاب پروفیسور اندیکت - وست نبود که پژوهشی زبان شناختی و پر از آگاهی های تاریخی را به گونه ای شایسته گرد آورده است.

پی نوشت ها:

* این مقاله ترجمه ای از معرفی این کتاب توسط هربرت فرانکه در مجله زیر است:

Harvard Journal of Asiatic Studies, Vol.5, No. 1, June 1991, pp. 328-333.

** تاریخ های هجری از مترجم مقاله است.

1- Denis Sinor Interpreters in Medieval inner Asia
Asian and African studies, Journal of the israel
Oriental Society 16.3 (1982): 293-320

2- Herbert Franke, Geld und wirtschaft in china unter der
Mongolenherrschaft (Leipzig: 1949), p. 129.

3- Yao Sui, Mu-an-chi (Shangha: 1929) 10.5a - 8b

به عقیده اندیکت - وست، نهاد کلیدی حکومت مغولان، یعنی داروغه چی (در تلفظ چینی تا - لو - هوا - چیه) هیچ الگوی چینی ندارد

بازسازی نام ها و کلمات چینی از جمله ویژگی های کتاب «حکومت مغولی در چین» محسوب می شود